

Om juridisk sakkunskap och gratis rätts- hjälp i Finland

Kevät Nieminen

Nordiska jurister och rättsociologer har under de senaste åren utfört ett flertal undersökningar angående rättshjälp. Undersökningarna har ofta gjorts i anknytning till experiment med gratis rättshjälp, vilka redan i och för sig utvisar att en del av juristkåren har haft ett behov att skapa sig en ny självförståelse och nya samhälleliga verksamhetsformer, d.v.s. en ny yrkespraxis. Den utveckling, som ägt rum, har klart utvisat att den juridiska sakkunskapshegemonin inte nödvändigtvis för evigt befinner sig helt i händerna på en och samma samhällsklass.

Ett av de centrala resultaten i rättshjälpsundersökningarna är att lägre socialgrupper icke utnyttjar de rättshjälpsmöjligheter som för närvarande existerar. I själva verket har detta faktum sällan ifrågasatts. Helhetsbetydelsen av den juridiska sakkunskapen är dock en komplicerad och problematisk fråga. En ingående analys av denna fråga förutsätter att man som helhet behärskar den faktiska användningen av och möjligheterna att använda juridisk sakkunskap. Vidare bör man beakta de förändringar, som sker inom verksamhetsfältet för olika domstolar och andra rättsskipande organ samt undersöka hur betydande beslut, som fattas inom respektive organ. Den juridiska sakkunskapen borde naturligtvis centreras till de organ som gör de mest betydande avgörandena. En historisk granskning vore i detta sammanhang till stor nytta men färdigt material för en dylik granskning saknas.

I det följande försöker jag överhuvudtaget inte uppskissera utvecklingen av sakkunskapsresurserna som en helhet. Jag refererar endast vissa drag i resursernas utveckling, fördelning och användning i ljuset av finländsk närhistoria. Vidare redogör jag för de avgiftsfria rättshjälptjänster, som för närvarande finns. En djupare förståelse av dessa institut och deras verksamhet är enligt min uppfattning möjlig endast i samband med en granskning av sakkunskapsväldet och dess användning i sin helhet.

1. Samhällelig brytningsperiod: juridikens uppgång

Utgångspunkter. Betydelsen av den juridiska sakkunskapen ökade i avgörande grad under den senare hälften av 1800-talet. Denna expansion berodde på flere faktorer. Den samhälleliga utvecklingstakten hade varit ytterst långsam. Lagstiftningsarbetet hade avstannat för ett halvt århundrade, och lagstiftningen härstammade från föregående sekel. Under den senare hälften av 1800-talet sköt såväl den ekonomiska som den statligt-politiska utvecklingen fart och eskalerade till en samhällelig brytningsperiod kring sekelskiftet.

Det restes allt kraftigare reformkrav med avseende på rättsväsendet under slutet av 1800-talet. Till en början gällde kraven främst en förbättring av domstolarnas kapacitet. Framförallt klarade inte domstolarna på landsbygden av alla de rättstvister, som sågindustrins och mejeriverksamhetens utbredning till landsbygden förde med sig. Statsrättstänkandets utbredning, som bl.a. stod i samband med Finlands statsrättsliga ställning, återspeglas även i det faktum att reformkraven ganska snart också kom att gälla rättsvärden i allmänhet. Man ansåg bl.a. att instansordningen och de processuella principerna inte motsvarade de krav rättsstatsidealet uppställde. I samband med en helhetsreform kunde man inte heller förbigå frågan om rättshjälptjänster och tillgången på rättshjälp.

Frågan om rättshjälpsorganisering. Enligt rättegångsbalken i år 1734 års lag fick rättegångsombud anlitas relativt fritt, men i straffprocesser endast med domstols tillstånd. Sakförare i högre domstolar skulle ha tillstånd av ifrågavarande domstol, men advokatväsendet var inte i något avseende organiserat. Då lagstiftningsarbetet kom igång strandade förslagen om att utvidga advokatmonopolet på böndernas och adelns motstånd. Adeln ville använda sina egna tjänare som ombud och bönderna var rädda för att rättegångskostnaderna skulle öka. I det skedet då arbetarbefolkningen började få politiskt inflytande, anslöt den sig till advokatmonopolets motståndare. – Bristen på utbildade jurister utgjorde ett klart fysiskt hinder för advokatmonopolet.

Rättegångsbalken (RB 15:9) innehöll en internationellt sett allmän bestämmelse om att domstolen kan förordna en person, som i allmänhet bedriver mål i domstolen, att utan ersättning driva den fattiges sak. Det är svårt att uttala sig om stadgandets tillämpning. Sannolikt invändes det inte. Advokatväsendet hade inte en lika stark ställning i Finland som i de andra länder, där förebilden för nämnda stadgande fanns. Det är också skäl att anta att domarkåren av kollegiala skäl undvek att besvära advokaterna med uppgifter, för vilka inget arvode utgick. Åtminstone under innevarande århundrade har stadgandet inte, med undantag för några enstaka fall, ägt tillämpning, fastän advokatkåren numera befast sin ställning.

Frågan om hur rättshjälpen i allmänhet borde organiseras och särskilt frågan om rättshjälp för de fattiga var under slutet av århundradet ofta föremål för diskussion. Genast då den första lantdagen sammanträdde på 1860-talet efter en lång paus framställdes krav på att rättsväsendet bör förnyas. Olika reformplaner framställdes sedan vid s.g.s. varje lantdag, men reformerna förverkligades i ringa utsträckning. Rättsväsendereformen var även ett populärt tema för juristmöten och olika artiklar. År 1891 anhöll lantdagen om att lagstiftningen rörande domstols- och rättegångsväsendet måtte förnyas, och detta ledde till att ett omfattande kommittébetänkande bereddes. Betänkandet innehöll förslag till en domstolslag och olika lagar om rättegången i tvistemål och straffmål. Vidare innehöll det vissa förslag, som skulle ha inneburit något slag av rättshjälp för fattiga, bl.a. skulle de offentliga advokaterna ha varit skyldiga att driva den fattiges sak vid domstol mot ersättning från statliga medel. Förslaget förverkligades dock aldrig. Totalreformen av rättsväsendet blev icke av och då den samhällsliga situationen skärptes trädde andra frågor i förgrunden. Det dröjde ett halvt århundrade – internationellt sett ytterst länge – innan fri rättshjälp förverkligades. Redan i ovannämnda betänkande hade man konstaterat: »Då principen att alla medborgare är lika inför lagen inte helt realiserats om vissa av samhällsmedlemmarna p.g.a. att de är oförmögna att erlagga stadfästa rättegångsavgifter, förhindras utnyttja statens domstolar, beviljar rättegångslagstiftningen i allmänhet medellösa personer befrielse från dessa avgifter, s.k. fattigdispens.» (övers. K.N.).

De fattiga måste dock på något sätt tas om hand inom rättsvården. Småningom beviljade man i ökad utsträckning dispens från att erlagga rättegångskostnader. I övrigt utvecklades rättshjälp för fattiga längs två linjer: Å ena sidan utvecklades den kommunala rättshjälpen, å andra sidan förordnade domstolarna advokaterna att verka som ombud för medellösa.

Den kommunala rättshjälpsverksamheter har traditioner från år 1889, då Helsingfors stad avlönade en advokat för de fattiga. Några särskilt omfattande proportioner antog den kommunala rättshjälpen aldrig trots att Kommunallagen från år 1917 uttryckligen stadgade att en dylik uppgift ankom på kommunerna. I praktiken kom detta närmast att innebära att socialvårdspersonalen även fick verka som rättsbiträden och i mån av tid och lust hjälpa till att utforma skrivelser m.m. En bild av den kommunala rättshjälpens omfattning ger det faktum att endast sju kommuner vid utgången av år 1972 hade grundat en egen kommunal rättshjälpsbyrå.

Advokaternas organisering. Redan på 1600-talet var det relativt allmänt att man anlätade ombud i rättegång. I teorin var advokatmonopolet under denna tid omfattande, eftersom en person, som fortgående ville driva mål måste erhålla tillstånd härtill av domstolen. Tillståndet förutsatte juridisk utbildning. I hovrättsstäderna fanns det flere advokater. Detta torde ha stått i samband med att adelsprivilegierna förhindrade personer som til-

hörde borgarståndet från att få fasta domartjänster. Inte heller lediga vikariat fanns i tillräcklig utsträckning.

Advokaternas antal ökade kännbart på 1800-talet. Först nu grundades egentliga advokatbyråer. Småningom uppstod konkurrens mellan utbildade jurister och också mellan jurister och icke-jurister. Ett uttryck för detta utgjorde en flott och kommersiell tidningsannonsering. Denna konkurrens ledde småningom till att advokaterna organiserade sig. Målet var att stärka juristadvokaternas ställning i allmänhet och om möjligt skaffa juristerna ett faktiskt advokatmonopol, som i detta skede också officiellt hade begränsats till att gälla högre rättsinstanser. Vidare försökte man begränsa konkurrensen, framförallt reklamen, och man stadfäste även riktgivande advokattaxor.

En riksomfattande organisation för advokaterna grundades år 1919. Ett typiskt tidsdrag förefaller ha varit att advokaterna verkade såväl som affärsjurister och »advokater«. Den spekulation som det första världskriget förde med sig med vapenaffärer, valutaspekulation och inflation, torde ha lockat advokaterna att slå sig på affärer. Den allmänna skylten för finska advokater var vid denna tid, »Advokat- och affärsbyrå«. Och advokaterna verkade även allmänt inom olika affärsföretag.

2. Den första republiken: reformsträvandena upphör

Juristkåren. Möjligheterna att använda juridisk sakkunskap ökade under slutet av 1800-talet och juridiken upplevde sitt stora uppsving. Borgerskapets »juridiska världsåskådning« slog igenom också i Finland. Det var dock en relativt liten andel av juristerna, som innehade centrala ställningar inom politiken, förvaltningen eller näringslivet. Situationen förblev den samma under hela den s.k. första republikens tid (1919-1944).

De flesta jurister verkade på sätt eller annat inom rättsväsendet. T.ex. år 1928 var ungefär en tredjedel av juristerna direkt anställda av rättsväsendet och ungefär en fjärdedel idkade advokatverksamhet. Stats- och kommunalförvaltning gav arbete åt en fjärdedel av juristerna och näringslivet 14%. Situationen var i stort sett densamma under hela mellankrigstiden, även om statsförvaltningens andel i viss mån ökade. (Immeli s. 10).

Juristkårens politiska inställning var entydigt borgerlig. Som exempel på advokatkårens politiska uppfattningar kan nämnas att de socialister som under 1920- och 1930-talen åtalades i de s.k. politiska rättegångarna hade stora svårigheter att få tag på utbildade biträden, medan juristkårens främsta representanter skyndade till hjälp då element från den yttersta högern åtalades. Bland borgerligt sinnade jurister fanns dock såväl liberalt som konservativt orienterade personer.

Advokaterna och reformplanerna. Advokatkårens organisationssträvanden hade förverkligats. Dess viktigaste uppgift på 1920-talet var visserligen att reglera den inbördes konkurrensen mellan advokaterna, framförallt reklamen. Vid slutet av 1920-talet var denna uppgift s.g.s. slutförd. Advokatförbundets målsättning var att stärka advokaternas ställning. I viss mån hade denna försämrats genom att advokatmonopolet i de högre rättsinstanserna hade avskaffats under republikens första år. Emedan det med tanke på bristen på jurister föreföll omöjligt att få till stånd ett fullständigt advokatmonopol nöjde sig förbundet med att stöda ett partiellt monopol i de frågor och instanser, där det föreföll realiserbart.

Under den första republikens år utgick reformplanerna visavi rättsväsendet från att advokaterna utan ersättning skulle bistå dem, som hade beviljats fri rättegång. Detta motsvarade av naturliga skäl inte Advokatförbundets strävanden. Förbundet började med eftertryck kräva att fria rättegångar skulle ersättas med statliga medel. Endast advokater skulle enligt deras uppfattning förordnas till rättsbiträden och monopolet skulle trygga en fördelaktig lönutveckling. I fall arvoden inte kunde fås av kunden, skulle staten träda emellan. Tidpunkten var dock inte gynnsam för reformer och reformplanerna skjöts på framtiden.

3. Den andra republiken: statens och näringslivets jurister

Juristkåren. Juristkårens uppgifter är i väsentlig utsträckning annorlunda i den s.k. andra republiken än i den första. Antalet jurister har snabbt ökat till det fyrdubbla jämfört med 1920-talet, medan det antal jurister, som verkar inom rättsväsendet, inte ens har fördubblats. Antalet advokater uppgick år 1975 inte ens till en och en halv gång det antal som fanns år 1928. Antalet jurister inom näringslivet hade däremot över femdubblats och de utgjorde år 1975 nästan en fjärdedel av hela den aktiva juristkåren. De är sålunda i dag flere än de jurister, som verkar inom rättsväsendet. Den mängd jurister som stats- och kommunalförvaltningen i dag sysselsätter är fem gånger större än på 1920-talet.

Reformerna. Efter det andra världskriget blev frågan om avgiftsfri rättshjälp än en gång aktuell. Stadgandet om kommuns skyldighet att bevilja medellösa rättshjälp ströks vid förnyandet av kommunallagen. Fastän kommunens skyldighet kanske inte helt upphörde i och med detta, expanderade den kommunala verksamheten i detta hänseende inte i brist på statsunderstöd.

Rättegångsbalkens stadgande om advokaternas skyldighet att utan ersättning bistå medellösa tillämpades endast i de undantagsfall, då biträdet

p.g.a. stadgande i speciallag skulle verka på statens bekostnad. Även om man beviljade befrielse från rättegångskostnader, var möjligheten att erhålla sakkunnig hjälp s.g.s. obefintlig.

På önskemål av riksdagen beredde man under början av 1950-talet en lag om fri rättegång och den godkändes i riksdagen år 1955. Samtidigt var en omorganisering av advokatväsendet aktuell.

Det var alltså fortfarande inte möjligt att erhålla fritt juridiskt bistånd annat än i samband med rättegångar. Utkast till lagstiftning som skulle avhjälpa detta missförhållande gjordes, dock utan framgång. Slutligen bereddes i början av 1970-talet samtidigt såväl lag om allmän rättshjälp som vissa förändringar i lagen om fri rättegång. Bägge lagar godkändes i riksdagen.

År 1952 anhängiggjordes frågan om advokatmonopolet än en gång i riksdagen genom en riksdagsman/advokat. Fastän vänstern vid utskottsbehandlingen föreslog att motionen måtte förkastas, behandlades frågan dock efter omröstning i riksdagen. Man tillsatte en kommitté för att undersöka kompetenskraven och övervakningen av advokaterna. I slutet av 1950-talet genomdrev man i riksdagen en lag om advokater, enligt vilken Advokatförbundet omformades till ett offentligrättsligt samfund, som var berättigat till att övervaka sina medlemmar och i disciplinär ordning skilja dem från medlemsskap. Benämningen advokat får endast användas av medlem i förbundet. Däremot *förbjöd man icke* lekmän att utpråda i domstol i egen eller annans sak.

4. Fri rättegång och allmän rättshjälp

Allmänt. För närvarande finns det alltså i Finland två former för avgiftsfria rättstjänster. Medellösa har en möjlighet att få fri rättegång och gratis rättshjälp (främst juridisk rådgivning) i allmänna rättshjälpsbyråer.

Fri rättegång. Fri rättegång beviljas enligt lagen person, »som med hänsyn till sina inkomster och tillgångar samt sin underhållsskyldighet och övriga på sin ekonomiska ställning inverkan omständigheter icke, såsom delaktig i saken utan svårighet förmår bestrida samtliga kostnader för ärendets handläggning«. Domstol kan även bevilja delvis fri rättegång. Lagen innehåller inga uttryckliga inkomst- eller förmögenhetsgränser, och lagtexten ger också i övrigt vidsträckt utrymme för tolkning. I den tidigare lagen var förutsättningarna för fri rättegång i detta avseende desamma, och åtminstone då varierade beviljningspraxis i hög grad i landets olika domstolar. Detta enligt en utredning som justitieministeriet utfört (Cantell-Torssonen 1973). Lagens ordalydelse lämnar bl.a. öppet huruvida make är skyldig att bekosta äkta hälfts rättegång, i fall han har råd härtill. Lagen öppnar möjlighet för en ytterst ojämn praxis.

Fri rättegång kan beviljas i allmän domstol eller i vissa ärenden, som behandlas vid specialdomstol. Vid förvaltningsrättsskipning är fri rättegång däremot endast möjlig i ärende, som gäller för ordnande till arbetsinrättning eller vårdanstalt. Detta är det största missförhållandet med de fria rättegångarna. T.ex. försäkrings- och socialskyddsärendena faller utom tillämpningsområdet för lag om fri rättegång.

L om fri rättegång tillämpas främst i familjerättsliga frågor. Av samtliga äktenskapsskillnadsfall, som år 1975 behandlades vid underrätterna i Finland, beviljades fri rättegång i ca. vartannat fall och i hemskillnadsmålen i vart tredje. I 70% av målen rörande underhållningsskyldigheten för utomäktenskapliga barn beviljades fri rättegång. Däremot beviljades fri rättegång i vräkningssak (hyresbostad) endast i 14% av målen och i mål som gällde förhöjning av hyra i 4% av fallen. Hem- och äktenskapsskillnadsmålen utgör absolut majoritet bland samtliga beviljade fria rättegångar i tvistemål¹.

Fria rättegångar beviljas oftare i straffmål än i civila mål (år 1975: 13 904 (åtalade), 741 (målsägare) respektive 10.401 (part)). Vissa undersökningar har dock utvisat att domstolarna lättare (förmögenhetsgränsen är lägre) beviljar fri rättegång i civila mål än i straffmål.

Fri rättegång beviljas av domstol, och då dylik beviljats befrias vederbörande från att erlägga kostnader för sakkunnig hjälp och direkt av rättegången föranledda utgifter. För uppgiften lämplig person kan förordnas till rättegångsbiträde. I allmänhet innebär detta advokat, men det är också möjligt att förordna annan person. Den person, som vederbörande föreslår, bör förordnas, i fall han inte är uppenbart olämplig för uppgiften. På glesbygderna, där det tidigare ofta var förenat med stora svårigheter att finna ett kompetent rättegångsbiträde, har allmänna rättsbiträden numera rätt att åta sig att verka som rättegångsbiträde.

De kostnader de fria rättegångarna förorsakar staten är relativt stora och de har fortgående ökat. Dessa rättegångar förorsakade år 1971 staten kostnader om 8,5 milj. mark och år 1976 25,2 milj. mark. Då lagens tillämpningsområde utvidgades år 1973 ökade kostnaderna inom ett år med över fem milj. mark.

Advokaterna uttalar sig gärna i nedsättande ton om lekmanjuristernas bristande kunskap och advokatmoral. Advokatförbundets medlemmar har dock ingen anledning att slå sig för bröstet i samband med de fria rättegångarna. T.ex. i början av 1970-talet konstaterades det att vissa advokater strävade till att få framförallt anhållna åtalade till kunder genom att anlita rättsväsendets lägre personal, som kom i kontakt med fångarna, som förmedlare. Advokaterna betalade en del av det arvode de erhållit av staten åt sin huvudman, en del åt »förmedlaren«. Vid förnyandet av lagen

1. Procenttalen är inte helt adekvata eftersom man inte vet hur ofta bägge parterna i ett mål beviljats fri rättegång. De ger dock en viss uppfattning om de ungefärliga proportionerna.

år 1973 fäste man uppmärksamhet vid dessa fall, men kunde inte komma på någon annan kontrollmetod än intensifierad övervakning från advokatförbundets sida av dess medlemmar. Bl.a. statsrevisorerna har under senaste tid fäst uppmärksamhet vid att denna övervakning är bristfällig. Vidare har de i sin senaste berättelse påpekat att målen koncentreras till vissa advokater, bl.a. lyfte 12 dominerande advokatbyråer i Nyland (Helsingfors med omgivning) 36% av arvoden för biträdandet vid fri rättegång, d.v.s. ca. 2,17 mmk.

Allmän rättshjälp. Allmän rättshjälp kan beviljas person, »som med hänsyn till sina inkomster och tillgångar samt sin underhållningsskyldighet och övriga på sin ekonomiska ställning inverkan omständigheter icke utan svårighet själva förmår skaffa sig sakkunnig hjälp i rättsliga angelägenheter«. Rättshjälp kan beviljas helt eller delvis gratis beroende på den behövandes ekonomiska ställning. Eftersom rättshjälpssystemets syfte också är att jämna ut regionala differenser i utbudet på juridiska tjänster kan allmänt rättsbiträde få tillstånd att bevilja rättshjälp åt personer, som annars inte vore berättigade härtill, om det underlättar situationen på orten.

Kommunen idkar allmän rättshjälpverksamhet. Kommunerna kan enskilt, eller genom inbördes avtal tillsammans, grunda allmänna rättshjälpbyråer, där ett allmänt rättsbiträde verkar. Verksamheten är inte obligatorisk för kommunerna, men grundandet av byråer har gjorts attraktivt genom att statsstöd utgår för verksamheten. Kommunerna erhåller 50-95 procent av utgifterna för rättshjälpbyrån i statsunderstöd. Procenten varierar beroende på kommunens bärkraftsklassificering.

År 1977 verkade 147 allmänna rättshjälpbyråer och de hade sammanlagt 193 anställda biträden. De flesta rättshjälpbyråerna var sålunda med undantag för huvudstadsregionen och de största städerna byråer med endast en anställd. Dessa byråer behandlade sammanlagt över 60.000 rättsfall.

Eftersom man, då rättshjälpverksamheten inleddes, betonade dess funktion som utjämnare av regionala olikheter i utbudet på rättshjälp, är det skäl att granska hur rättshjälpverksamheten regionalt fördelats. Många rättshjälpbyråer befinner sig i södra Finland och dessa behandlar ca. hälften av samtliga fall, som rättshjälpbyråerna sköter. Ändå är antalet anställda vid byråerna relativt litet i södra Finland, både i förhållande till befolkningen och till det antal mål, som behandlas i domstolarna. Relativt sett behandlar rättshjälpbyråerna i norra Finland betydligt fler fall än byråerna i södra Finland. Vissa kommunala byråer inom avlägsna områden har rentav haft brist på fall. Däremot har byråerna i bosättningscentra en stor arbetsbörda trots att andra juridiska tjänster här står till med borgernas förfogande.

Rättshjälpsbyråernas uppgift är att ge rådgivning och vidta konkreta åtgärder för att hjälpa kunden. I princip begränsar sig verksamheten inte till domstolsärenden, men i praktiken har det bistånd som getts till stor del varit av dylik karaktär.

De familjerättsliga ärendena spelar en stor roll också i rättshjälpsbyråernas verksamhet. Av drygt 60.000 rättshjälpsfall år 1977 gällde över 19.000 familjerättsliga tvister. Familje- och arvsrättsliga frågor utgjorde sammanlagt över 46% av de fall rättshjälpsbyråer handlade. Något under 4.000 var hyresfall och ca 7.500 förvaltningsärenden. Endast en tiondedel av de ärenden byråerna handlade var straffärenden. Ungefär hälften av fallen avklarades genom uteslutande rådgivning. Straffärendena utgör i detta avseende ett naturligt undantag, i de flesta fall fick biträdet härvid verka som rättegångsbiträde. Också familjerättsliga tvistemål gick relativt ofta till domstolsbehandling, ca 23% av fallen. Det faktum att olika fall kräver olika behandling är ägnat att förskjuta tyngdpunkten i de allmänna rättshjälpsbyråernas verksamhet i riktning mot vad som kännetecknar de fria rättegångarna: familjerättsliga tvister (framförallt äktenskaps- och hemskillnader) och straffmål kommer i förgrunden. Då rättshjälpsbyråerna uttryckligen planerades med tanke på andra än domstolsfall och framförallt för rådgivning, som skulle ta sikte på människornas olika administrativa problem, måste den praxis som uppstått konstateras stå i en klar konflikt med lagens målsättningar.

5. Reflexioner

Den juridiska sakkunskapen förefaller att vara en resurs, som den politiska högern, borgerskapet och de övre socialgrupperna har haft till sitt förfogande under hela vår närhistoria. Arbetarklassen har inte haft en dylik resurs. Frågan om juridisk sakkunskap bör inte reduceras till en fråga om juridisk sakkunskap vid rättsskipning, och under inga omständigheter till en fråga om avgiftsfria juridiska tjänster.

Den kapacitet av sakkunskap, som stått till privatpersoners förfogande har stagnerat till närapå den nivå, som rådde för 50 år sedan, medan åter de resurser, som befinner sig i den offentliga förvaltningens och näringslivets tjänst har fyra-femdubblats.

Världsåskådningen hos de personer som erhållit en juridisk utbildning är säkert mer mångfacetterad i dag än tidigare, men juristkåren har varit klart mera motståndskraftig mot »vänstervridning» än många andra yrkesgrupper. Något stort ideologiskt närmande mellan folket och den juridiska sakkunskapen har inte ägt rum. Juristkåren identifierar sig i hög grad med konservativa samhälleliga krafter och är också av denna orsak ett lämpligt vapen i deras händer.

Under tiden efter kriget har medborgarna fått vissa avgiftsfria sakkunskaps-tjänster till sitt förfogande. Obemedlade kan få vid rättsutövning behövlig rättshjälp i två former: fri rättegång eller allmän rätts-

hjälp. Det förra systemet baserar sig på att kommersiella tjänster bekostas av staten. Den allmänna rättshjälpsverksamheten är däremot samhälls-lik verksamhet, som bekostas av stat och kommun tillsammans.

Den centrala svagheten i bägge systemen är de rättsskipningsbehov de fyller. Rättshjälpen koncentrerar sig på att reda ut familjekonflikter för att förbereda nödvändiga rättegångar, för att förverkliga privaträttslig underhållsskyldighet och försvara åtalade. I varje sådant fall är de berörda parterna få, även om frågorna i och för sig kan vara viktiga för dem. Åtminstone vad gäller äktenskapsskillnader kan man ställa frågan huruvida behovet av rättshjälp uppstår på grund av att äktenskapsskillnadens domstolsbehandling är obligatorisk?

Omfattande frågor som gäller samhällets utveckling och som är av stor betydelse för medborgarna, som byggande, rivning, naturens exploatering och användning, arbetsförhållandets villkor m.fl. kommer ingalunda till behandling i allmän domstol. Också frågor som angår många centrala rättigheter för individen – rätten till arbete, socialskydd, boende – avgörs i organ och på sätt, som de avgiftsfria tjänsterna i allmänhet inte befattar sig med.

Litteratur:

Blom, Raimo: The satisfaction of legal needs: some theoretical ideas. Research report 6/1974 Institutes of Sociology and Social Psychology, University of Tampere.

Immeli, Pekka: Juristernas kommande arbetsmarknad i Finland åren 1975-1990. Juristbladet 10/1976, s. 5-17.

Cantell, Ilkka: Torssonen, Kyllikki: Maksuton oikeudenkäynti. Tutkimus vuoden 1955 lain (212) soveltamisesta. (Fri rättegång. Undersökning av tillämpningen av 1955 års lag (212). Helsinki 1973.

Raevuori, Yrjö: Suomen asianajotoiminnan vaiheita. (Den finländska advokatverksamhetens historia). Porvoo 1968.

Statistik:

Domstolarnas verksamhet 1975. Vid domstolarna handlagda kriminal-, civil-, och förvaltningsrättsliga mål och ärenden. Statistikcentralen, Helsingfors 1977.

Lagstiftning:

L om advokater 12.12.1958/496

L om fri rättegång 2.2.1973/87

L om allmän rättshjälpsverksamhet 2.2.1973/88

Rättegångsbalken i 1734 års lag